ЗАЦВЯРДЖАЮ
Начальнік упраўлення адукацыі
Магілёўскага аблвыканкама
_____________ У.У.Рыжкоў
"_9_" лістапада 2016 г.

ЗАДАННІ

для правядзення другога этапу рэспубліканскай алімпіяды па вучэбных прадметах "Беларуская мова" і "Беларуская літаратура"

Дата правядзення: 19 лістапада 2016 г.
Час выканання заданняў: 10.00 – 12.00.

X клас

Заданні	1	2	3	4	5	6	7	8	Усяго
Балы									

Заданне 1. Размяркуйце дзеяслоўныя формы ў залежнасці ад месца націску: *балую, ганю (у значэнні 'зневажаю'), гушкаю, жахну (у значэнні 'спалохаю'), знуджуся, лічу, слаўлю, трызню, хлушу.*

Словы з першым націскным складам	*Словы з другім націскным складам*

Заданне 2. Марфемны слоўнік беларускай мовы ўключае амонімы з рознай марфемнай будовай. Пасля кожнага такога слова для разумення яго сэнсу ў дужках падаецца аднакарэннае слова або сінонім. Карыстаючыся дадзенай інфармацыяй, вызначыце карані ва ўсіх словах-амонімах і запоўніце табліцу.

Словы-амонімы	*Корань слова*
Узор: паліць *(падпаліць)*	-пал-
заставіць [1] *(ставіць)*	
заставіць [2] *(прымусіць)*	
нарываць [1] *(нарваць)*	
нарываць [2] *(нарыць)*	
далажыць [1] *(зрабіць даклад)*	
далажыць [2] *(прыбавіць)*	
ікаць [1] *(ікаўка)*	
ікаць [2] *(вымаўляць гук [і] на месцы іншых галосных)*	
замінаць [1] *(замяць)*	
замінаць [2] *(перашкаджаць)*	

Заданне 3. Вызначыце, якое агульнае слова-кампанент (у розных граматычных формах) прапушчана ў наступных фразеалагізмах:
1) *вырваць з ...;*
2) *глядзець у ...;*
3) *засыхаць на ...;*
4) *пускаць ...;*
5) *секчы пад ...*

Упішыце фразеалагізмы ў табліцу ў адпаведнасці з прыведзенымі значэннямі.

Фразеалагізм	Значэнне
	‘канчаткова падрываць, наносіць непапраўную шкоду’
	‘паступова пагаршаючыся, даходзіць да заняпаду’
	‘поўнасцю, канчаткова знішчыць’
	‘трывала асталёўвацца; набіраць сілу
	‘унікаць у сутнасць чаго-небудзь’

Заданне 4. У “Кароткай граматыцы беларускай мовы” сказана, што ў формах роднага склону адзіночнага ліку назоўнікаў 2-га скланення канчаткі -а (-я) і -у (-ю) ужываюцца для адрознення значэння назоўнікаў. Напрыклад, *лістапада* (назва месяца) і *лістападу* (час ападання лісця ўвосень). Устанавіце, якія назоўнікі маюць пададзенае значэнне і з якім канчаткам яны ўжываюцца ў родным склоне.

№	*Значэнне слова*	*Назоўнік у форме роднага склону адзіночнага ліку*
I	1) агульны выгляд мясціны, краявід	
	2) малюнак краявіду	
II	1) шафа для адзення; месца для захоўвання адзення	
	2) усё адзенне аднаго чалавека	
III	1) агульнапрынятыя правілы, звычаі	
	2) дэкрэт, пастанова	
IV	1) ломаныя або прыдатныя толькі для перапрацоўкі прадметы, часцей за ўсё металічныя	
	2) прылада, металічны завостраны стрыжань	
V	1) сістэматычны выклад якой-небудзь навукі	
	2) напрамак руху	

Заданне 5. У літаратурна-крытычным артыкуле “За тры гады” (1913) Максім Багдановіч даў характарыстыку беларускаму прыгожаму пісьменству. Запішыце фрагменты гэтага артыкула ў адпаведнасці з арфаграфічнымі, граматычнымі і пунктуацыйнымі нормамі сучаснай беларускай мовы. Здагадайцеся, якіх пісьменнікаў характарызаваў М. Багдановіч.

Фрагмент артыкула	*Запіс у адпаведнасці з нормамі сучаснай беларускай мовы*
А. С таго, што было надрукавана у апошніе тры гады, асаблівую увагу звертаюць на сябе (апрыч дробных вершоў) вершы апаведаньня “Лесьнікова пасада”.	
Б. <…> так сама дбаў аб развіцьці верша, і даў колькі “нанізак” іх (цыклёў), новых або па тэмах або па форме. Сюды належаць вершы, напісаные на кшталт народных песьняў, або у стара-французкіх формах.	

У гэтым артыкуле гаворыцца пра А)__________________ і Б)________________________.

Заданне 6. Вызначыце від выказніка ў вершаваных радках Максіма Багдановіча. Назавіце вершы, з якіх узяты гэтыя цытаты.

Вершаваны радок	*Від выказніка*	*Назва верша*
Кожную ночку на зорку дзівіцца *Буду ў далёкім краю…*		
Трэба з сталі каваць, гартаваць гібкі верш…		
Твар травой аблытаны, нібы павуцінай…		
Душой стаміўшыся ў жыццёвых цяжкіх бурах, *Свой век канчае ён у манастырскіх мурах.*		

Заданне 7. 2016 год стаў юбілейным для многіх класікаў беларускай літаратуры. Каго з пісьменнікаў (магчыма, што абодвух) характарызуюць указаныя факты.

Факты пра пісьменнікаў	*Максім Багдановіч*	*Кандрат Крапіва*
Узор: Мае творчы даробак у галіне перакладу.	+	+
1. Нарадзіўся ў 19-м стагоддзі.		
2. З'яўляецца аўтарам ліра-эпічных твораў.		
3. У творчасці значнае месца займаюць сатырычныя і гумарыстычныя творы.		
4. Прафесійны мовазнавец.		
5. Пахаваны за межамі Беларусі.		

Заданне 8. Прачытайце вершаваны твор Ніла Гілевіча і запоўніце табліцу.

Цераз зараснік інею ў ранішнім лесе
Прабіраецца сонца – ціхусенька так,
Затаіўшы дыханне: хаця б не атрэсці
Гэты цуд, <u>што</u> стварыў найвялікшы мастак.

І ўсё ж нейкую нітачку дзесь зачапіла:
Скалыхнулася голка – пыл срэбны ***курыць***...
Ну і ну! Нават дотыку промня хапіла,
Каб, парушыўшы чары, красу разбурыць!

Да якога літаратурнага роду адносіцца твор?	
Вызначыце вершаваны памер твора па першай страфе.	
Якой часцінай мовы з'яўляецца <u>падкрэсленае</u> слова?	
Запішыце ***вылучанае*** слова ў пачатковай форме.	
Выпішыце з першай страфы фразеалагізм і ўкажыце яго значэнне.	

ДАВЕДКІ (10 клас)

Заданні	1	2	3	4	5	6	7	8	Усяго
Балы	**4,5**	**5**	**5**	**7,5**	**8**	**8**	**5**	**7**	**50**

Заданне 1.

Словы з першым націскным складам	Словы з другім націскным складам
балую, ганю, гушкаю, слаўлю, трызню	*знуджуся, жахну, лічу, хлушу*

4,5 бала (па 0,5 б. за кожны правільны адказ)

Заданне 2.

Словы-амонімы	**Корань слова**
заставіць ^{1} *(ставіць)*	*-став-*
заставіць ^{2} *(прымусіць)*	*-застав-*
нарываць ^{1} *(нарваць)*	*-рыв-*
нарываць ^{2} *(нарыць)*	*-ры-*
далажыць ^{1} *(зрабіць даклад)*	*-далаж-*
далажыць ^{2} *(прыбавіць)*	*-лаж-*
ікаць ^{1} *(ікаўка)*	*-ік-*
ікаць ^{2} *(вымаўляць гук [і] на месцы іншых галосных)*	*-і-*
замінаць ^{1} *(замяць)*	*-мін-*
замінаць ^{2} *(перашкаджаць)*	*-замін-*

5 балаў (па 0,5 б. за кожны правільны адказ)

Заданне 3.

Фразеалагізм	**Значэнне**
секчы пад **корань**	‘канчаткова падрываць, наносіць непапраўную шкоду’
засыхаць на **корані**	‘паступова пагаршаючыся, даходзіць да заняпаду’
вырваць з **коранем**	‘поўнасцю, канчаткова знішчыць’
глядзець у **корань**	‘унікаць у сутнасць чаго-небудзь’
пускаць **карані**	‘трывала асталёўвацца; набіраць сілу’

5 балаў (па 1 б. за кожны правільны адказ)

Заданне 4.

№	**Слова ў форме роднага склону адзіночнага ліку**
I	1) пейзажу
	2) пейзажа
II	1) гардэроба
	2) гардэробу
III	1) закону
	2) закона
IV	1) лому
	2) лома
V	1) курса
	2) курсу

7,5 балаў (2,5 б. (па 0,5 б.) за правільна ўстаноўленыя словы; 5 б. (па 0,5 б.) за правільныя канчаткі ў родным склоне)

Заданне 5.

Фрагменты артыкула
А. З таго, што было надрукавана ў апошнія тры гады, асаблівую ўвагу звяртаюць на сябе (апроч / апрача / акрамя вершаў) вершы апавядання “Леснікова пасада”.
Б. <…> таксама дбаў аб развіцці верша і даў колькі “нанізак” іх (цыклаў), новых або па тэмах, або па форме. Сюды належаць вершы, напісаныя накшталт народных песень або ў старафранцузскіх формах.

У гэтым артыкуле гаворыцца пра А) Якуба Коласа і Б) Максіма Багдановіча.

8 балаў (6 б. за запіс выпраўленага тэксту; па 1 б. за ўказанне кожнага з пісьменнікаў); за кожную арфаграфічную / пунктуацыйную памылку ў тэксце здымаецца па 0,5 б.

Заданне 6.

Вершаваны радок	Від выказніка	Назва верша
Кожную ночку на зорку дзівіцца Буду ў далёкім краю…	просты дзеяслоўны	“Раманс” (“Зорка Венера”)
Трэба з сталі каваць, гартаваць гібкі верш…	састаўны дзеяслоўны	“Песняру”
Твар травой абпытаны, нібы павуцінай…	састаўны іменны	“Вадзянік”
Душой стаміўшыся ў жыццёвых цяжкіх бурах, Свой век канчае ён у манастырскіх мурах.	просты дзеяслоўны	“Летапісец”

8 балаў (па 1 б. за кожную правільна запоўненую клетку)

Заданне 7.

Факты пра пісьменнікаў	**Максім Багдановіч**	**Кандрат Крапіва**
1. Нарадзіўся ў 19-м стагоддзі.	+	+
2. З’яўляецца аўтарам ліра-эпічных твораў.	+	+
3. У творчасці значнае месца займаюць сатырычныя і гумарыстычныя творы.		+
4. Прафесійны мовазнавец.		+
5. Пахаваны за межамі Беларусі.	+	

5 балаў (па 0,5 б. за кожную правільна запоўненую (незапоўненую) клетку)

Заданне 8.

1) лірыка
2) чатырохстопны анапест
3) займеннік
4) курэць
5) затаіўшы дыханне – ‘прыціхшы у напружанні; вельмі асцярожна’

7 балаў (за пп. 1, 3, 4 па 1 б.; за пп. 2, 5 па 2 б.); калі ў п. 2 указана толькі стапа (*анапест*), але не памер, адказ ацэньваецца ў 1 б.

Усяго **50 балаў**

Пры праверцы заданняў варта ўлічваць арфаграфічныя, граматычныя і іншыя памылкі. За кожную з іх рэкамендуецца здымаць 0,1 бала ў тых заданнях, якія ацэнены станоўчым балам.

Заўвага: гэта ўмова не датычыцца ацэнкі з. 5, паколькі ў ім дзейнічаюць іншыя крытэрыі.